

Woord vooraf

Beste Taxandrialid,

Met gemengde gevoelens schrijf ik dit voorwoord. Enerzijds ben ik verheugd dat na een heerlijke zomer de Taxandria- en andere cultuur-historische activiteiten in de Kempen opnieuw van start gaan.

Anderzijds is – binnen de forse besparingen van de Stad Turnhout - de toekomst van het Taxandriamuseum onzeker.

Tijdens de Cultuurmarkt aan de Warande op 16 september presenteert onze Kring zijn werking voor het najaar. Zo voorzien we nog drie (i.p.v. twee) lezingen. Op 26 september komt Nico Arts, stadsarcheoloog van Eindhoven, spreken over de meest recente opgravingen in middeleeuws Eindhoven en omgeving. In november, bij de start van de tentoonstelling 'Vondsten vertellen – archeologische parels uit de Antwerpse Kempen' van de Archeologische Dienst van de Antwerpse Kempen, brengen Stephan Delaruelle en Jef Van Donink een ongetwijfeld boeiende lezing over de opgravingsgeschiedenis en de verwerving van archeologische relictten in de voorbije anderhalve eeuw in Turnhout en omgeving. Meer details volgen in de vierde nieuwsbrief van dit jaar. Tenslotte brengt Harry de Kok op 11 december een uiteenzetting over geneeskundige zorgen in Turnhout door de eeuwen heen.

Traditioneel vindt in het najaar ook een eendaagse excursie plaats. We beschikken voorlopig nog niet over alle details van deze uitstap. Daarom verwittigen we u zo snel mogelijk per mail wanneer het volledige programma vastligt.

Velen onder jullie wachten vol spanning op de publicatie van het Jaarboek 2012. Door enkele praktische probleempjes verscheen het niet in juni, maar mag u uw exemplaar in september in de brievenbus verwachten. In de omslag zit ook een brief met een overschrijvingsformulier om het lidgeld van dit jaar te betalen of beter gezegd de betaling te doen van het volgend jaarboek en de volgende vier nieuwsbrieven.

Deze nieuwsbrief bevat opnieuw een gevarieerd aanbod van korte artikels. Vanaf dit nummer is er een nieuwe vaste rubriek waarin Jef Van den Bergh, Taxandrialid en vrijwilliger van het Stadsarchief, telkens een oude tekst over Turnhoutse geschiedenis transcribeert.

Maar er is ook minder goed nieuws... In de vorige nieuwsbrief meldde ik nog vol trots dat de benedenverdieping van het vernieuwde

Taxandriamuseum werd geopend; dat de maquette terug kwam; dat de portretten van de drie Turnhoutse dames een voornamen plaats kregen; dat de permanente collectie vanaf dit najaar een vaste stek zal krijgen op de eerste verdieping...

En ineens hoorden we in de wandelgangen dat het stadsbestuur fors moet besparen en overweegt om een deel van het patrimonium te verkopen. Ook het Taxandriamuseum kwam even in dit doemscenario ter sprake. Moet de collectie vertrekken naar een andere, minder geschikte locatie? Krijgt het Huis metten Thoren een andere bestemming? Kan een degelijke museale werking gegarandeerd blijven? Vele vragen waarop het bestuur van Taxandria en de Museumraad geen afdoend antwoord kregen. Bij de pakken blijven zitten, was in deze precaire situatie uitgesloten. Daarom hadden we eerst enkele informele gesprekken met de beleidsmakers. Zowel vanuit de Museumraad, als vanuit de Taxandriakring werd een brief geschreven, bestemd voor het college van burgemeester en schepenen. Hierin werd onze bezorgdheid over de toekomst van de stedelijke musea geuit en werden enkele wensen, zoals bijvoorbeeld een blijvende open dialoog in de besluitvorming, beschreven. Om deze woorden wat kracht bij te zetten, werden de lokale en nationale pers op de hoogte gebracht en kreeg Harry de Kok, voorzitter van de Museumraad, een forum op de regionale zender RTV. Een reactie liet niet lang op zich wachten. Bij de eerstvolgende gemeenteraad legden meerdere oppositiepartijen de meerderheid het vuur aan de schenen. In juli kreeg een afvaardiging van de Museumraad een uitnodiging van het stadsbestuur om haar visie op de musea toe te lichten. En nu... is het gespannen afwachten wat de definitieve beslissing wordt in de zoektocht naar € 50 miljoen besparingen door het schepencollege. Dat er in de toekomst van Turnhout een duidelijke plaats voor de musea is weggelegd staat buiten discussie. De vraag is alleen in welke vorm en met welke middelen dit kan blijven gebeuren.

Bert Hendrickx
Voorzitter

Collectiedag Eerste Wereldoorlog op zaterdag 7 september in De Warande - Turnhout

Op zaterdag 7 september organiseert de Provincie Antwerpen met Erfgoedcel Noordkempem een Collectiedag in De Warande.

Op deze eerste uit een reeks Collectiedagen (maar wel de enige in Turnhout!), wil men de Eerste Wereldoorlog een gezicht geven en meer toegankelijk maken.

Kom vanaf 11u naar De Warande in Turnhout en breng je familieverhalen of -collectiestukken mee. Een panel van experts geeft meer uitleg en je kunt alles laten registreren op Europeana 1914 - 1918. Een professionele fotograaf maakt foto's van de stukken.

Iedereen die thuis op zolder of in de kelder nog erfgoed heeft liggen dat verband houdt met de Eerste Wereldoorlog, is dus welkom.

Ben je slecht te been of kan je die dag niet komen, maar wil je toch stukken, foto's e.d. i.v.m. WOI tonen of schenken, dan kan je steeds contact opnemen met Taxandria via taxandriavzw@gmail.com of via 014/44.04.85

Duitse militairen op de Grote Markt te Turnhout tijdens WO I (Stadsarchief Turnhout, 01358_01)

Lezing door stadsarcheoloog Nico Arts op donderdag 26 september: De archeologie van boeren, burgers en elite in middeleeuws Eindhoven en omgeving

Op donderdag 26 september om 20.00 uur zal senior stadsarcheoloog Nico Arts een lezing houden op de zolder van het Taxandriamuseum, Begijnenstraat 28.

Wie Eindhoven wel eens heeft bezocht denkt eerder aan een industriestad uit de vorige eeuw dan aan een middeleeuwse stad. In het huidige stadsbeeld is immers weinig over wat nog herinnert aan een lange geschiedenis. Namen zoals Vestdijk, Wal en Oude Stadsgracht geven echter aan dat de stad ooit omringd werd door een gracht en een aarden wal. Dank zij opgravingen in de oude stadskern weten we dat Eindhoven gesticht is in het begin van de dertiende eeuw. Dat gebeurde op de plek waar reeds een eeuw eerder een hoeve stond met vlak daarbij een motte-kasteel. In de late middeleeuwen bevond de stad zich tussen enkele tientallen kleinschalige nederzettingen zoals dorpen en buurtschappen.

Ook op dat oude platteland is veel aan archeologie gedaan. Bovendien weten we dank zij opgravingen in oude begraafplaatsen ook iets over de mensen zelf. Tijdens de lezing zal met beeldmateriaal een samenvatting worden gegeven van een kwart eeuw archeologie in Eindhoven.

Nico Arts studeerde antropologie in Leiden en archeologie in Amsterdam. Sinds 1989 werkt hij als stadsarcheoloog van Eindhoven. Hij publiceerde enkele honderden artikels en enkele boeken, met name over Eindhoven en omgeving. In december 2013 zal zijn nieuwste boek verschijnen over de opgraving van de stadskerk, in 2014 gevolgd door een samenvattend boek over de archeologie van stad en platteland. Daarnaast is hij bestuurslid van het Convent van Gemeentelijke Archeologen in Nederland.

**Zondag 16 september:
Cultuurmarkt aan de Warande**

Zoals de voorbije jaren zal Taxandria aanwezig zijn op de cultuurmarkt om de werking van de Kring te tonen en te promoten. Ons thema is dit jaar: Eerste Wereldoorlog. Tot dan?

Let op: vanaf dit jaar vindt de cultuurmarkt opnieuw plaats aan de Warande en niet langer in de Gemeentestraat.

Kinderliedjes in het Taxandriamuseum: Interactieve tentoonstelling Oozewiezewatte

Na een tournee door een aantal Kempense gemeenten strijkt de expo Oozewiezewatte neer in het Taxandriamuseum. Oozewiezewatte vertelt het verhaal achter tien bekende, oude kinderliedjes en doet dit op een leuke en interactieve manier. Kinderen én volwassenen komen er liedjes tegen die ze vast wel kennen. De nummers werden ingezongen door het kinderkoor van de Vlaamse opera.

foto: Katrien Vos

Bij de meeste kinderliedjes staat er wat er staat: de drie kleine kleuterjes zitten op het hek, en de eendjes zwemmen in het water. Maar sommige kinderversjes hebben een andere betekenis dan wat op het eerste gehoor lijkt. Er schuilen echte gebeurtenissen, volksverhalen of personen achter. Alleen kennen wij deze achtergrond niet meer. Naast een herontdekking van de oude kinderliedjes, vernemen we ook de dubbele bodem van deze pareltjes. Of wist je dat *Witte zwanen*, *zwarte zwanen* niet gaat over Engeland, maar over Engeland, het hierna- maals? En dat het bekende *Hoedje van papier* in de negentiende eeuw eigenlijk spotte met de Nederlandse soldaten? De expo toont bovendien Kempense varianten van verschillende bekende liedjes.

Voor de Noorderkempens werden om en bij de 2.000 liedjes gedigitali- seerd. Het is de bedoeling om de hele collectie binnenkort online te brengen. Je vindt er nu al een flink aantal op:

<http://www.erfgoedbanknoorderkempen.be>

De tentoonstelling is tot 28 oktober te bezoeken (dinsdag tot zaterdag: van 14 tot 17 uur; zondag: van 11 tot 17 uur; maandag gesloten)

De toegang voor Taxandrialeden is gratis als ze dit vooraf aan de balie melden.

Een samenwerking van de erfgoedcellen Kempens Karakter, k.ERF, Noorderkempens en Meetjesland. Dit initiatief kadert binnen het volksliedjesproject Kempen zingt.

Open Monumentendag op zondag 8 september

Op zondag 8 september viert Open Monumentendag z'n zilveren jubileum. Voor de 25ste editie van het grootste erfgoedfeest in Vlaanderen halen 199 steden en gemeenten het beste uit de kast.

Geen thema dit jaar, maar simpelweg het beste van de voorbije 24 edities. Meer info vindt u op: <http://www.openmonumenten.be/>
<http://www.toerismeturnhout.be/>

Zo kan u bijv. nog tot 29 september een bezoek brengen aan de schitterende tijdelijke tentoonstelling in het Taxandriamuseum: Project-i: Vergeten glasplaten belicht, met o.a. oude glasplaten van Paul Van Hal en het Heilig Graf. Kom zeker nog eens langs. De toegang is gratis voor Taxandrialeden.

Heilig Kruisprocessie in Turnhoutse Begijnhof op zondag 15 september

Op het begijnhof van Turnhout wordt jaarlijks een processie georganiseerd. Deze omme-gang vertrekt na de eucharistieviering van 9.30 uur. De processie opent na het kruis met enkele groepen die de geschiedenis van het begijnhof in Turnhout evoceren en enkele heiligen tonen. Het tweede deel van de processie is gewijd aan de voorafbeelding van het Heilig Sacrament, een derde aan Onze Lieve Vrouw. De processie wordt afgesloten met de relikwie van Heilig Kruis en het Heilig Sacrament.

Wie meer informatie wil of (klein)kinderen heeft die graag willen deelnemen aan deze processie, kan contact opnemen met één van organisatoren, bestuurslid Marcel Gielis: marcel.gielis@telenet.be

Verslag lezing door prof. dr. Bruno Blondé 'De Kempen in een economie met verschillende snelheden, 1748-1789'

Op dinsdag 16 april sprak Bruno Blondé, hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen en verbonden aan het Centrum voor Stadsgeschiedenis, op de zolder van het Taxandriamuseum over de economische geschiedenis van Brabant tijdens de Oostenrijkse tijd. Hierover publiceerde hij in 1999 immers een uitvoerige studie, waarbij de Kempen overigens vooral diende als 'controlegroep'.¹

De Oostenrijkse tijd (1748-1789) geldt vanaf het aantreden van keizerin Maria-Theresia in het algemeen als zeer voorspoedig, maar de auteur ging op zoek naar 'barsten in het succesverhaal'. De kloof tussen de sociaaleconomische elite en de arbeidersklasse in de steden was immers enorm groot. Ten tweede waren er duidelijke verschillen achter deze tijdlijn. Een studie van de onderlinge verschillen die er bestonden tussen de steden kan aantonen wat de ware motor was achter de economische groei. Het onderzoek was opgebouwd rond verschillende thema's.

¹ Bruno Blondé. *Een economie met verschillende snelheden: ongelijkheden in de opbouw en de ontwikkeling van het Brabantse stedelijke netwerk ca. 1750 - ca. 1790*. Brussel, 1999, 369 p.

De eerste was de duidelijk stedelijke en demografische groei tussen 1755-1784. Dit werd bekeken stad per stad (Antwerpen, Lier, Mechelen, Turnhout, Brussel, Leuven, Tienen, Diest en Nijvel). Er was een brede economische groei, met Brussel ver op kop. De grootste relatieve verschillen zaten in de staart van het peloton; dus niet alle steden groeiden even hard. Maar de kleinere steden, die in de 16de en 17de eeuw duidelijk aan terrein verloren, maakten in de 18de eeuw die achterstand voor een stuk goed. Vooral Tienen, Diest en Nijvel waren groeipolen. Mechelen, Antwerpen, Lier en Turnhout bleven wat achter.

In de tweede helft van de 18de eeuw bestonden er dus verschillende economische snelheden op stadsniveau. De traditionele en ontlukende industrieën bleken daarbij een krachtige motor. De Vrede van Aken (1748, gesloten na de Oostenrijkse Successieoorlog) gaf immers de mogelijkheid om een slimme handelspolitiek te voeren in de Nederlanden. De Oostenrijkers waren erg voorzichtig in hun economische politiek: ze vaardigden geen grote ordonnances uit, maar bevoordeelden wel vele kleine handelaars. Zo loodsten ze de Oostenrijkse Nederlanden doorheen het heersende mercantilisme en konden de steden dure producten vervaardigen. Maar juist deze steden zoals Lier en Antwerpen (katoen) presteerden minder sterk, een fenomeen waarvoor de traditionele historiografie geen afdoende verklaring biedt. Een andere verklaring dient dus te worden gezocht.

Tot nog toe was er te weinig aandacht voor kleine niet-luxe sectoren zoals bakkers, kleermakers en andere 'gewone' beroepen. De sterkte hiervan blijkt nochtans een juistere graadmeter te zijn. Blondé besprak deze beroepen op een abstract niveau. De vergaarde gegevens verwerkte hij in zgn. centraliteitsindices. In totaal bestudeerde de spreker 140 verschillende beroepen over de periode 1755-1796. De resultaten bleken ook na een vernauwing tot 40 beroepen erg stabiel te zijn. Brussel en Antwerpen steken erboven uit, met Mechelen en Leuven ver daarachter. Analyse in hoofdelijke termen gaf hetzelfde beeld: Brussel blijkt ook dan veruit de grootste, daarna Mechelen, Tienen en Antwerpen; Turnhout bengelde achteraan. De grote steden hadden dus een duidelijk overwicht.

De spreker zocht naar een 'harde' indicator om de economische groei te verklaren. Steenwegen en hun aanleg en gebruik bleken die te zijn. De Kempen hadden tot 1796 geen echte goede steenwegen, in tegenstelling tot Brussel en omgeving. Vanaf 1780 kwam een ware stroom-

versnelling op gang met de aanleg van meer en ook betere wegen. Voor de Kempen zouden pas vanaf 1790 echte inspanningen worden geleverd. Deze aanleg zorgde nochtans voor een enorme input: transport werd veel eenvoudiger, veiliger, sneller en grootschaliger. Indirecte gevolgen waren de daling van de transportkosten en een beter gebruik van de beschikbare tijd.

Om de vijf kilometer stond een bareel waar per ingespannen paard tol diende te worden betaald: aan de hand hiervan kunnen betrouwbare studies worden gemaakt over de vervoerde goederen en de transportsector. In de tweede helft van de 18de eeuw blijkt die sector – weinig verrassend – te *boomen* en de hele economie op te tillen. Vooral rond Brussel en Leuven was die groei het grootste. Leuven was immers een draaischijf voor het oostwestverkeer. Alle steden (behalve Zoutleeuw) hadden dan ook een aansluiting op een steenweg. De groei bleek trouwens het grootste aan de verst afgelegen barelen. De afgelegde afstanden tussen de steden waren dus het belangrijkste. Het interstedelijke verkeer nam fel toe aan belang. Verwonderlijk is dit niet, de landbouw op het platteland was in die tijd in slechte doen. De onderliggende krachten van de economie waren dus van groot belang: er was een duidelijke overgang naar de aanmaak van goedkopere producten. Er werd gewerkt tegen lage lonen, ook door kinderen. Deze approach is echter erg teleologisch: wij kennen het lange termijnverhaal, de tijdgenoten echter niet.

We merken op dat Turnhout in de getoonde statistieken steeds aan bod kwam, tot een expliciete bespreking van de vaak zwakke score van onze stad kwam het echter niet.

Sam Van Clemen

Verslag projectieavond van oude glasplaten van Paul Van Hal

Op vrijdag 7 juni organiseerden het Turnhoutse stadsarchief (TRAM41) en Taxandria op de zolder van het Taxandriamuseum een projectieavond met een selectie van de historische *lichtbeelden* van Paul van Hal, priester en amateurfotograaf. Stadsarchivaris Bart Sas gaf deskundige uitleg bij bepaalde beelden en modereerde op bepaalde momenten de vele reacties uit het publiek. Nauwe familie van priester Van Hal uit Brussel herkende nog vele plaatsen en personen op de glasplaten.

Diezelfde avond was er eveneens gelegenheid om de tentoonstelling *Project-I 'Vergeten glasplaten belicht'* én het deels vernieuwde Taxandriamuseum te bezoeken. In de zonnige tuin van het museum werd de avond afgesloten met een drankje. Opnieuw een geslaagde avond...

Foto's: Ingrid Rombaut

Even opfrissen: 25, 50, 75, 100, ... jaar geleden

- In 1413 bezocht Jan zonder Vrees het kasteel.
- Gaspard de Kinschot, promoveerde in de godsgelerdheid, was bestuurder van de pedagogie De Valk in Leuven en van het college der godsgelerdheid. In 1468 werd hij rector van de universiteit. Door zijn laatste wilsbeschikking van 10 mei 1487 stichtte hij twee beurzen voor bloedverwanten en Turnhoutenaars.
In 1488, werd hij kanunnik van de Leuvense Sint-Pieterskerk, maar overleed nog hetzelfde jaar.
Men noemde hem Gaspar Kinschot, alias Divitis, Turnholtanus, of ook ... Gaspar de Turnhout.

- Op 22 augustus 1563 brengt de ommegang te Turnhout, buiten de herders en de kalverdansers een nieuwe spectaculaire groep: de zwaarddansen. De kerkmeesters keren, op bevel van de schepe-
nen, een bedrag van 35 st. uit aan deze "sweerdansen". Zij wor-
den rond die tijd eveneens vermeld te Hoogstraten, Herentals en
Breda.
- Vanaf 11 september 1563, bij het Concilie van Trente werden hu-
welijks- en doopregisters verplicht.
- Op 6 september 1688 was Jan Francen werkzaam aan de bouw
van het klooster van het H. Graf. Hij wilde de mei steken op het zo-
ver voltooide gedeelte, maar stortte omlaag en overleed.
- 175 jaar geleden, in 1838, werd Turnhout een zetel van een nieu-
we dekenij.

- In hetzelfde jaar werd op de hoek van de Begijnenstraat en de Kasteelstraat het halfvrijstaand herenhuis, zogenaamd "huis dokter Vogels", in laat-classicistische stijl van 1838 gebouwd. Bouwheer was J.B. Loyens. Vanaf 1972 zijn hier gerechtsdiensten ondergebracht. Het sterk

verbouwde interieur is ingericht als kantoorruimte. In 1999 werd het herenhuis beschermd als monument.

- 150 jaar geleden, op 15 september 1863, richtte het H. Graf een Vlaamse klas in, waarin de burgerkinderen tegen zeer gering schoolgeld lager onderwijs konden ontvangen.
- In 1863 stierven in Turnhout 258 mensen aan roodvonk.
- 125 jaar geleden, op 22 juli 1888, overleed Petrus Joannes Heuvelmans. Stadsarchivaris en stadssecretaris Heuvelmans (Ekeren 1808 - Herentals 1888) heeft tijdens zijn lange loopbaan meerdere initiatieven genomen om het Turnhoutse stadsarchief tot leven te wekken. Hij kreeg onder andere de opdracht *de stadsarchiven te onderzoeken, te inventariseren en in goede orde te brengen en te houden*. Na twee jaar kon de stadsarchivaris en 1e klerk een inventaris van alle registers van het Turnhoutse archief en een klapper van de parochieregisters presenteren. In 1843 maakte Heuvelmans zijn schrijversdebuut, enigszins verwonderlijk, met twee historische novellen in de toen overheersende romantische stijl: *De twee Reizigers of Verhalen van Historische en Plaetselyke Geschiedenisse uit de 16e en 17e eeuw* en *Lotgevalen van eenen Turnhoutschen Jager in de XVle eeuw* (beide 1843). Vermoedelijk teleurgesteld door het beperkte succes, richtte hij zich op de zuivere geschiedschrijving. In 1844 publiceerde Heuvelmans *Kronyk der Stad en Vryheid Turnhout, Ve kapittel. Gebeurtenissen tydens de regering van de*

Aertshertogen Albertus en Isabella, 1596-1621. Door het matige succes eindigde zijn groots opgezette plan om een ruime geschiedenis van Turnhout te schrijven met dit eerste en enige deel. Als stadssecretaris voegde hij vanaf 1855 tot en met 1886 aan het jaarlijkse gedrukte stadsverslag een hoofdstuk *Verschillende voorwerpen en Bijdragen* toe. Hierin werden oude Turnhoutse feiten en gebeurtenissen beschreven en archiefteksten integraal weergegeven.

- Op 10 augustus 1913 werd dit vaandel aan Sint-Jan Berchmans opgedragen, bij gelegenheid van de 25ste verjaardag van zijn heiligverklaring.

- Het Aankondigingsblad van 13 september 1913 meldt: "t Was vrijdag 12 september van 't jaar onzes Heeren 1913. De nieuwe rammel op St.-Pieterstoren had kwart voor 7 uren uitgeroepen. De dag was heet geweest. Plotseling galmde het vervaarlijk: Bom! Bom! Bom! uit de toren... Het kasteel Brandt! Op het Kasteelplein zag het zwart van volk, dat nieuwsgierig het

aloude gebouw bezag en dat, doch te vergeefs trachtte, rook, vlammen, geinsters of eenig spoor of teeken van brand te bemer-

ken. ... Een werkman, die des nachts de wacht houdt op het kasteel, was daar van kamer veranderd en had vuur gemaakt om zijn avondeten te bereiden. De weerschijs van dit vuur werd waargenomen door personen. Daardoor verkeerden zij in de waan dat er brand was uitgebarsten en snelden naar de politie.”

- In 1938, 75 jaar geleden, vierde het Sint-Victorinstituut haar 1000^e leerling.

- Eveneens in 1938 startte patisserie Pas. Al drie generaties chocolatiërs maken op ambachtelijke wijze pralines. Op 20 september 1988, 25 jaar geleden, won Guy Pas de banketbakkerswedstrijd met het Turnhouts Troefke.
- Op 29 september 1963 werd de buslijn Turnhout – Baarle-Hertog voor het eerst ingereden.
- In juli 1988, 25 jaar geleden, werd het Strategisch Plan Kempen opgericht om het arrondissement Turnhout uit te bouwen tot “één der meest toonaangevende streken in West-Europa” (!).
- Op 28 augustus 1988 werd het GR 565, beter bekend als het Sniederspad (opnieuw) ingewandeld, met onthulling van een wandelboom aan de hoek van de Herentalsstraat en de Driezenstraat.

Bert Hendrickx met dank aan Willy Van Sprengel

Brief van Hertog Jan – zaterdagse markt, 675 jaar geleden

24 juli 1338, vrijdag na Sint Maria Magdalena

Stadsarchief Turnhout; Oorspronkelijk op perkament. Diets. 31 x 22. Perkamenten staarten met groot ruiterzegel recto en verso in geelrood was, zegel licht beschadigd.

Jhan, bi der graciën ons heren Hertoghe van Lothrike, van Brabant ende van Lamborgh doen cont allen den ghenen die dese letteren selen zien ende horen lesen dat wi hebben ghegheven ende gheven vore

ons, vore onse oer ende vore onse nacomelinghe erfeleke ende emmermeer onsen lieven ende ghetrouwen vrienden onsen scepenen ende ghemeinleke onser poert van Turnhout eene wekemarct aldaer binnen onser poert van Turnhout op de saterdach alsoe dat alle de ghene die binnen onsen Scouthetscape van Turnout gheseten sijn ende daer ooc horen die quiebeesten, cleine ofte groete, ende andere pennewerde hoe dat si ghenoeemt sijn ochte in wat manieren dat si gheleghen sijn te coepe hebben ende dat vercoepen willen dat quiebeesten ende andere pennewerde bringhen moeten ende selen tote onser marct van Turnout vorghenoemt omme dat goed aldaer te vercoepene oec sijt tote eeneghere ander marct in onsen lande bringhen te vercoepene.

Ende wie hier yeghen dade ende sijn goed vercochte ghelyc alst hier vorseid es ende te onser vorseider marct niet bracht ende hadde op dien dach dien wi hen gheset ende ghegheven

hebben ende den anderen marcdach daer na volghende niet en wende noch ter marct aldaer en brachte dat hijs soude wesen op twintech scellinghe swarter tornoise alsoe dicke alse hij 't dade, half tote onsen behoef ende die andere helft tote onser vorseider poert behoef.

Voert meer soe willecoren wi ende consenteren onsen lieven vrienden vorghenoemt erfelek ende emmermeer die si aldaer kiezen moghen ende setten midts onsen scouthete die aldaer es ende wesen sal na den tyt viere coremeestere de welke wachten ende verwaren selen alle coren die binnen onser vorseidene poert ghevallen moghen, eest ane visch, vleesch, broet, bier ochte in wat manieren dat si ghevallen moghen.

Voert meer soe orloven wi hen dat onse vorscrevene scepenen midts onsen scouthete aldaer coren, ordenanciën, poente ende statute maken, setten ende ordineren, hooghen ende nederen, breken ende weder maken moghen alsoe alse hen goed dunken sal ende orborlec tote onsen behoef ende tote onser poert behoef vorghenoemt, van den welken coren wi selen hebben dat een derdendeel, ende dat ander derdendeel onse poert aldaer, ende dat derde derdendeel die coremeestere diet wachten ende die men aldaer setten sal.

Ende omme dat wi willen dat alle dese poente ende elc in hem selven vast ende gestadich bliven ende ongebrokenleke ghehouden in eweleken tiden soe hebben wi hen deze letteren ghegheven beseghelt met onsen seghele bi rade ende goed dunkene der gheenre die te onsen rade behoeren.

In kennissen der waarheit ende in orkonscape van aller desen vorscrevenen dinghen dit was ghedaen ende ghegeheven te Meghlene des vriendaeghs na Sente Marien Magdalenen dach in den yare ons heren dusentegh CCC achte ende dertich.

Bi den hertoghe ende sinen raed

Woordenlijst (bron : Oud-, vroeg-, en middelnederlands woordenboek op www.inl.nl)

coren	: onderzoeken, keuren, schouwen
core	: geldboete
coremeester	: keurmeester
hijs	: vermoedelijk van "eisc, eische" : eis, een bepaalde som gelds
ochte	: of
pennewerde	: een kleine hoeveelheid; van de een of andere waar (winkelwaar of koopwaar) van een kleine hoeveelheid die gemeten wordt)
verwaren	: waarborgen, verzekeren, garanderen
wachten	: bewaken; hoeden; in de gaten houden

Transcriptie door Jef Van den Bergh

Erfgoed in de media en op het internet

- De Koninklijke Bibliotheek (KB) van Nederland heeft op <http://boeken.kb.nl> maar liefst 80.000 boeken tot 1870 gedigitaliseerd en online gezet. Eind 2011 startte Google met het digitaliseren van boeken uit de KB-collectie tot 1870. De collectie omvat historische, juridische en maatschappelijke Nederlandse publicaties uit de achttiende en negentiende eeuw die van belang zijn voor wetenschappers en onderzoekers, zowel binnen het Nederlandse taalgebied als voor de rest van de wereld. In 2010 tekenden de KB en Google een overeenkomst waarin Google minstens 160.000 boeken uit de KB-collectie digitaliseert. Deze overeenkomst is een aanvulling op de eigen digitaliseringsinitiatieven van de KB. Het gaat om Nederlandse publicaties binnen het publieke domein waarop geen auteursrecht meer rust. De gedigitaliseerde boeken zijn 'full text' doorzoekbaar en gratis toegankelijk gemaakt via Google Books en de webdienst van de bibliotheek.
- Op <http://destillekempen.be> vindt u een unieke visie over stilte die in oorsprong werd ontwikkeld door [Centrum Waerbeke](#), het expertisecentrum rond stiltebeleving, -beleid en -beheer. Centrum Waerbeke is werkzaam vanuit het Stiltegebied Dender-Mark en was van meet af aan inspiratiebron van het stilteproject in de Kempen.
- Nieuwsgierig naar de gemiddelde temperatuur van de maand waarin u geboren bent, naar het aantal auto's dat in 1928 op de Belgische wegen reed of naar de televisiekanalen anno 1960? Het 'Statistisch jaarboek voor België (en Belgisch-Kongo) - 1929-1995' en de 'Annuaire statistique de la Belgique (et du Congo Belge) - 1870-1995' zijn gedigitaliseerd en online raadpleegbaar via de website van het Rijksarchief. Gegevens rond bevolking, gezondheidszorg, bebouwing, onderwijs, gerecht, industrie, handel,

landbouw, mobiliteit, toerisme, tewerkstelling, overheidsuitgaven, verkiezingen, enz. vindt u terug op:
<http://search.arch.be/nl/bibliotheek>

- In het kader van het project 'Wereldoorlog I' van de Heemkundekring Amalia Van Solms, worden onder meer een fietsroute en wandelingen rond de dodendraad (de elektrische draadversperring met het neutrale Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog) samengesteld. Langs deze routes komen naast informatieborden ook enkele reconstructies. Een heel grote reconstructie is het schalthaus. Zie hiervoor:
<http://www.amaliavansolms.org>

- Met www.barokinvlaanderen.be, gewijd aan barok in de Zuidelijke Nederlanden, openden Vlaams minister voor Cultuur Joke Schauvliege en de Vlaamse Kunstcollectie vzw een nieuwe thematische website om specifieke Vlaamse kunstenaars of kunstperiodes internationale bekendheid te geven.
- De Eerste Wereldoorlog in de provincie Antwerpen.
De Grote Oorlog roept spontaan beelden op van de loopgraven in de West-Vlaamse frontstreek. Maar ook in de provincie Antwerpen heeft de oorlog hevig gewoed en dat had een grote impact op het dagelijkse leven. Denk maar aan de belegering van de Antwerpse forten, de dodendraad, het smokkelen, spionage, het verzet...
Op <http://www.antwerpen1914-1918.be/> leest u een selectie van unieke WOI-verhalen uit de Antwerpse regio. Via tal van lokale initiatieven krijg je een beter beeld van wat er toen gebeurde en leefde.

In Olen stort op 29 juni 1943 een Handley Page Halifax zware bommenwerper van het 51 Sqn RAF neer

De periode tussen 5 maart en 24 juli 1943 wordt in de luchtoorlog de “slag van de Ruhr” genoemd. Met bombardementen trachtten de geallieerden het oorlogspotentieel van Nazi-Duitsland te vernietigen. Veel strategisch belangrijke fabrieken stonden in het Ruhrgebied. Hoofdzakelijk 's nachts stuurde het Bomber Command de bommenwerpers uit. Met de hulp van elektronische toestellen trachtte het ook in bewolkte hemel de doelen te vinden. Twee van deze elektronische middelen waren de systemen H2S en OBOE. Beiden waren nog in de testperiode.

Alex Harley Reeves, CBE² en zijn medewerker Francis Edgar Jones van de firma Telecommunications Research Establishment (TRE) uit Malvern in Worcestershire (VK) werkten aan een middel om “blind” te bombarderen. Het systeem bestond uit twee van elkaar staande statische zenders, initieel één in Dover (VK) en de andere in Cromer (VK), en uit een transponder. De beide zenders stuurden een signaal uit dat opgevangen werd door een transponder in een vliegtuig (Pathfinder = padvinder of scout). Door de tijd te meten die nodig was om de signalen die de transponder naar de statische zenders terug te ontvangen, kon de afstand van de bommenwerper bepaald worden. Omdat een hobo muziekinstrument met twee rietjes werkt, werd het systeem dat op twee stations gebaseerd was ook OBOE genoemd. Elk OBOE station was uitgerust met een “ranging” radio om een cirkel door het doel rond de zenders te bepalen. De beide cirkels kruisten elkaar op het doel. De OBOE bommenwerper vloog op één van de bepaalde circulaire cirkels, die men de “Kat” noemde, tot hij het signaal van het ander station ontmoette, de “Muis” genoemd. Op dat ogenblik was de bommenwerper boven zijn doel. Door de curve van de aarde en de gebruikte frequenties was het systeem maximaal 400 km van de stations mogelijk. Later werden er verbeterde OBOE systemen ontwikkeld en werd een heel netwerk in Zuid-Engeland opgebouwd. Elk station stuurde dan een eigen signaal in een morseteken als identiteit. Gedurende de slag van de Ruhr werden meerdere bomaanvallen op Aken, Bochum, Dortmund, Duisburg, Düsseldorf, Essen,

² CBE is een Britse ridderorde “Commander of the Most Excellent Order of the British Empire”

Gelsenkirchen, Keulen, Krefeld, Mülheim en Wuppertal uitgevoerd. Meestal werden deze doelen met OBOE aangeduid om de markeringen af te werpen.

In de nacht van 28 juni 1943 vertrok een vloot van 608 bommenwerpers, bestaande uit 267 Lancasters, 169 Halifaxes, 85 Wellingtons, 75 Stirlings en 12 Mosquito's naar Keulen. Volgens de weersvoorzichten zou Keulen onder een wolkendek liggen maar misschien zou het wolkendek toch openbreken en kon dan op zicht de doelen markeren. Door het wolkendek moest met OBOE de markering boven de wolken toch aanbrengen (sky-marking). Slechts 7 van de 12 OBOE pathfinder Mosquito's bereikten het doel en slechts 6 ervan konden hun markeertoortsen laten afwerpen. De markeringen waren ook 7 minuten te laat en bovendien in onderbrekingen aangebracht maar desondanks kon de hoofdvloot de zwaarste aanval van de slag van de Ruhr uitvoeren. Volgens de Duitse rapporten werden in Keulen 43 industriële, 6 militaire en 6368 andere gebouwen verwoest. Daarnaast werden nog 15000 gebouwen beschadigd. Als volledig vernietigd stonden op de lijst: 24 scholen, 16 kerken, 15 belangrijke administratieve gebouwen, 11 hotels, 8 cinemazalen, 7 postburelen, 6 grote banken, 2 hospitalen en 2 theaters. De Domkerk was ernstig beschadigd door brandbommen. Er waren 4377 mensen gedood en ook nog ongeveer 10000 gekwetst. Ongeveer 230000 personen moesten hun woning verlaten. Deze aanval door het Bomber Command had tot nog toe in de oorlog het grootste aantal doden in een doel gehad.

Bij deze aanval gingen 10 Halifaxes, 8 Lancasters, 5 Stirlings en 2 Wellingtons verloren. Dit was 4,1% van de uitgestuurde bommenwerpers vloot.

Eén van de gevallen vliegtuigen was de Handley Page Halifax HP59 BII een zware bommenwerper met staartnummer **HR839** van het 51 Sqn RAF. Het vliegtuig was tussen 9 mei en 16 juni 1943 gebouwd en had in het smaldeel de rompnummer **LK-L** gekregen. Op 28 juni 1943 om 23u 32 was het uit Snaith in Yorkshire (VK) voor een aanval op Keulen opgestegen. De bommenwerper werd op terugweg door een Duitse nachtjager onderschept zodat hij om 02u 23 in Olen aan de Gestelstraat en Gerheiden crashte.

De zes gesneuvelde vliegers werden eerst door de Duitsers in Fort III bij Antwerpen begraven en na de oorlog in het Schoonselhof kerkhof herbegraven.

De samenstelling van de bemanning van de **HR839** was niet typisch. De bemanning van een Halifax bommenwerper was normaal samengesteld uit 7 en soms slechts door 6 vliegers. De crew bestond uit één piloot, een navigator, een bommenrichter, een boordwerktuigkundige, een boordschutter/radio operator en een boordschutter. Meestal had het vliegend personeel verschillende opleidingen gevolgd zoals navigator en piloot, bommenrichter en navigator, radio operator en boordschutter enz. De functie die ze ten slotte in het vliegtuig uitvoerden werd op het einde van de opleiding bepaald.

In 1937 was er de “B” flight van het 58 Sqn RAF als 51 Sqn RAF tot smaldeel uitgegroeid en bij het Coastal Command ondergebracht. Het voerde met middelzware tweemotorige Armstrong Whitworth Whitley bommenwerpers operaties uit. Het motto van het 51 Sqn was “Swift and Sure” (Gezwind en zeker) en zijn insigne was “The goose volant” (De vliegende gans). In begin van 1943 werd het smaldeel uitgerust met Halifax zware bommenwerpers en was het overgegaan naar het Bomber Command. Het rompnnummer van de vliegtuigen van het smaldeel was **MH-** maar de “C” flight van het smaldeel, waaruit het 578 RAF Sqn squadron in 1944 werd gevormd, kreeg het rompnnummer **LK-** zoals de **HR839**. Nadat het 578 Sqn RAF gevormd was kreeg de “C” flight van het 51 Sqn RAF de rompnnummer **C6-**. Na de oorlog werd het 51 Sqn RAF in het Transport Command geplaatst.

De nachtjager die de **HR839** Halifax onderschepte was *Lt Günther Franz* (Leutnant = onderluitenant) van het 5/NJG1 (die fünfte Staffel der ersten Nachtjäger Geschwader = vijfde smaldeel van de eerste nachtjachtwing). De nacht van 22 juni 1943 vertrok hij met zijn bemanning uit Sint Truiden met de DO 217-N1 (Dornier 217 nachtjager type 1) met rompnnummer **G9+(?) M** op jacht. Om 02hr10 schiet hij de Short Stirling Mk III **BK703** van het 149 (East India) Sqn RAF in de buurt van Bladel (NL) neer. Twaalf minuten later werd de **HR839** Halifax van het 51 Sqn RAF zijn slachtoffer. Volgens sommige bronnen heeft *Oblt* (*Oberleutnant* = *Luitenant*) *Franz* acht vliegtuigen neergeschoten, anderen zeggen dat hij slechts vier bommenwerpers had neergehaald.

In de lijsten van “Ace” met minimum 5 overwinningen, komt hij niet voor. Zelf heb ik gevonden dat hij buiten de twee vliegtuigen van 29 juni 1943, in mei 1944 Staffelfkapitän van 10/NJG6 geworden was en in die maand op 8 mei twee bommenwerpers, een Handley Page Halifax bij Alexandrowo in het Zuidoosten van Bulgarije en een Vickers Wellington bij Künstendil 90 km ten Zuiden van Sofia in Bulgarije, had neergeschoten.

Enkele dagen nadat hij de Halifax in Olen neergeschoot had vloog hij in de nacht van 9 op 10 augustus 1943 met zijn DO217-N1 met staartnummer **1463** en rompnummer **G9+BM**. Hij geraakte in moeilijkheden en moest in ‘s-Gravenvoeren (BE) een buiklanding maken. Hijzelf was niet gewond maar zijn marconist *Uffr (Unterofficier = korporaal) Kurt Ramsauer* en boordschutter *Uffr Werner Lier* waren wel gekwetst. De schade aan de motoren van zijn DO217-N1 was ook ernstig (65% schade). Tussen zijn verblijf bij NJG1 en NJG6 heeft hij nog in NJG3 in het Noorden van Duitsland dienst gedaan.

De DO 217 van de Dornier Flugzeugwerke was een opvolger van de vanaf 1932 ontwikkelde DO 17, Fliegende Bleistift (vliegend potlood), lichte snelle bommenwerper. Hoewel de Messerschmitt Bf110 een betere nachtjager was, was er in het begin van de oorlog nog een groot tekort aan deze toestellen en werden er DO 17 en later DO 215 en DO 217 versies als nachtjager gebruikt. Het in het oog springend verschil tussen de bommenwerper en de nachtjager versie was de neus van het toestel. De neus van de nachtjager was uit metaal waar 4 MG 151/20 mitrailleurs staken terwijl deze van de bommenwerper uit perspex was. Als nachtjager bestond de bemanning uit 3 personen. De spanwijdte van de DO 217 was 19m en had een lengte van 18m en een hoogte van 4,97m.

Dornier 217 nachtjager N-1 van NJG1

Jozef Van Troy, Cdt v/h Vlw. Ing. b.d.

Zoenakte 1542 te Meer

In de Middeleeuwse rechtspraak had men verschillende “gradaties”. Omdat een misdaad zonder voorbedachte rade maar met de dood tot gevolg, plaats had gevonden kon de dader vragen om de doodslag te zoenen. Zulk een verzoek mocht men niet weigeren.

Bij twist en krakeel te Meer was Cornelis, zoon van Meester Hendrik Smekens in 1541 dood gebleven. De daders deze manslag waren de gebroeders Cornelis en Adriaen Martens, wettige zonen van Jan Martens Nouts. Langs beide zijden werd uitgezien naar *keersluyden*, dit wil zeggen, naar goede mannen die de zaak van vete en weerwraak zouden kunnen keren naar vrede en verzoening. Voor de zijde van de misdadigers traden op Meester Adriaen Faes, pastoor te Meer en Hendrik Michiel Anthonis. Voor de zijde van het slachtoffer Meester Geert Bellens, schout van Hoogstraten en Adriaen van Riemen.

Na rijp beraad en overleg kwamen de beide partijen overeen en deden uitspraak. Op 24 februari 1542 hingen de vier *keersluyden* hun zegel aan het perkament, waarop de zoenakte stond geschreven.

Aangezien het slachtoffer behoorde tot een aanzienlijke familie in het dorp, zijn de gestelde voorwaarden veel zwaarder dan die men aantreft in andere zoenakten uit die tijd.

[aangepaste tekst] In den Name Gods, Amen.

Deze erfzoenakte is opgemaakt volgens uitspraak van Meester Geert Bellens, schout en Adriaen van Riemen

Als keersluyden (toezichthouders) voor de dood zijnde Meester Adriaen Faes, priester en parochieaan van Meer en Henrick Michiel Anthonis als keersluyden en van de levenden.

Na ondervraging van vrienden langs beide zijde zijn wij tot het besluit gekomen dat de doodslag het gevolg is van een ongeval. Dit ongeval had echter de dood tot gevolg van de zoon van Cornelis Meester Henric Smekens.

Deze zoon, Cornelis, is om het leven gekomen door de handen van Cornelis en Adriaen, beiden de wettige zonen van Jan Martens Nouts, en werd binnen de parochie Meer van de levenden naar de doden gebracht. God wees zijn ziel genadig.

De beide daders betwistten de moord niet maar dit gebeurde niet met voorbedachten rade en daarom vroegen de daders om de doodslag te zoenen. Dit kon niet geweigerd worden.

De aangestelde keersluyden moesten een minnelijke schikking uitwerken waarin beide partijen zich konden vinden. Na rijp beraad hingen de vier keersluyden op 24 februari 1542 hun zegel aan het perkament met volgende [aangepaste] tekst:

Eerst zullen Cornelis en Adriaen doen voor God ter ere en om de ziel van de overledene te troosten en te laven drie dertigste laten doen dit ter lafenis van de ziel van de afgestorven. Gedurende drie maanden werd er het Liberia gezongen bij de baar. Ook werden zij verplicht om driehonderd zielmissen te laten doen. Deze zielmissen moeten plaats vinden tussen dit en Sint-Jansmis. Waarna Cornelis en Adriaen goed betoon moeten brengen in handen van de vier keersluyden. Dit ten bewijze dat alles gebeurde zoals voorgeschreven.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen een voetval moeten doen in de parochiekerk van Meer, blootshoofds, op blote voeten, met een strohalm ieder in de hand. Dit moet gebeuren met gevouwen handen en op de knieën zoals nu gebruikelijk is.

Bovendien moeten Cornelis en Adriaen ter ere Gods en voor de zaligheid van de ziel van Cornelis en voor de zaligheid van alle andere zielen, elks een bedevaart doen in de parochiekerk van Meer. Beiden hebben in elke hand een wassen kaars van een halve pond met een zilveren offerpenning daaraan bevestigd. De ene zal offeren aan het Heilig Sacrament en de andere aan het altaar van Onze-Lieve-Vrouw. Deze offergave dient te gebeuren in de aanwezigheid van 40 notabele mannen, elk ook met een zilveren offerpenning, om de offerande te vervolledigen. Na uitvoering moeten beiden weer goed betoon bren-

gen aan de vier keersluyden. Dit ten bewijze dat alles heeft plaatsgevonden zoals voorgeschreven.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen onmiddellijk twee gouden Karolusgulden betalen aan de kerk van Meer voor de kosten van de begrafenis. Bovendien worden beiden veroordeeld tot het betalen van de onkosten van de vergaderingen aangaande deze zoenakte.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen ter ere Gods en tot lafenis van de ziel van de overledene een tamelijke uitvaart laten doen met mis en vigiliën in de parochiekerk te Meer. In deze mis moeten twee toortsen van elk twee pond, twaalf stallichten en met *“een half pond spinden”* gelijk men gewoonlijk doet in de kerk van Meer. Dit alles moet plaatsvinden tussen nu en Pasen eerstkomende.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen een jaargetijde instellen op Sint-Matheusdag (21 september). Deze jaargetijde moet doorgaan zoals men voor de heer Philipsen doet. De jaargetijde moet bestaan uit een zingende mis met vigiliën en steeds plaatsvinden in de kerk van Meer. Carolus en Adriaen betalen de kerk hiervoor in één keer zestien Karolusgulden. Voor twintig stuyvers per mis moet de kerkmeester toezien dat de jaargetijde wel degelijk plaats zal vinden op de juiste dag.

Bovendien zijn Cornelis en Adriaen gehouden alle hoogdagen, en dit gedurende drie jaar, brood te laten bakken van zes stuyvers. Dit brood wordt verdeeld aan de armen en dit tot voor de lafenis van de ziel van de dode.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen in de eerstvolgende tien jaar niet mogen wonen in de stad Mechelen, Hoogstraten en Meer en zelfs niet over deze zaak mogen praten. Mochten hun ouders in deze tien jaar overlijden dan zullen zij naar de uitvaart mogen komen als die al zal plaatsvinden.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen een tafereel moeten laten oprichten in de kerk van Meer ter waarde van acht Karolusgulden, en tot discretie van de vier keersluyden met de tekst:

Hier leegt begraven Cornelis Meester Hendrick zoon dewelke overleden is anno vyftienhondertéénenveertig op Sinte-Matheusdach

Beiden moeten ook, ter waarde van ten minste zes Karolusgulden, een *“ornament cassel lappen stolen en een albe”* schenken aan het altaar van het Heilig Sacrament in de kerk van Meer.

Bovendien zullen Cornelis en Adriaen niet in een herberg mogen komen waar de vader van de overledene, broers of schoonbroers aanwezig zijn. Mochten Cornelis en Adriaen daar toch onverhoeds bin-

nenkomen dan zullen zij hun glas “*tamelijk*” mogen leegdrinken en daarna weer zo vlug mogelijk buitengaan. Mochten Cornelis en Adriaen echter eerst in de herberg aanwezig zijn dan beslissen zij zelf hoe lang zij aanwezig blijven in deze gelagzaal.

Mocht aan één van deze voorwaarden niet in beschreven tijdsbestek voldaan worden dan dienen de vader Jan Martens en diens andere zoon (ook) Jan Martens (ook aanwezig bij deze uitspraak) in te staan voor genoegdoening (borg). Hiervoor komen zowel roerende als onroerende goederen van beiden voor in aanmerking, waar de goederen ook gelegen zijn, en of ze nu of later verworven worden. Deze borg is zelfs hoofdelijk en erfelijk.

Als keersluyden doen wij deze uitspraak over dit ongeval voor alle partijen hier samen verenigd en zeggen voor deze verenigde lieden, voor vrienden, voor levenden, voor doden, voor geboren en ongebornen, getrouwde en anderen, deze zoenakte en vredeakte geldt voor eeuwige ten dage. Mocht er ondanks alles enige duisternis zijn wat later nog te verklaren valt of te verbeteren, vertel het dan één van de uitvoerders of de meeste van ons.

Opgemaakt zonder fraude en arglist hebben beide partijen kennis genomen van deze zoenakte, waarna wij Meester Geert Bellens, schout, Adriaen van Riemen, Meester Adriaen Faes en Henrick Michiel Antonis als keersluyden boven genoemd onze zegel hier onder aan gehangen in het jaar Onzes Heren duysent vyfhondert tweekentich, in februario vierentwintich dagen. Camerixx styl.

Archief Frans Snijders

Schenking aan de Vrienden van het Begijnhof

Naar aanleiding van 60 jaar Begijnhofmuseum bood Taxandria aan de Vrienden van het Begijnhof van Turnhout een kostbaar boek aan.

Dit is een ingebonden boek van meer dan 700 blz. met goud op snee: *Voorsale des hemels ofte het begijnhof in de XVII provincien*, uitgegeven in 1973 door de Kempische boekhandel in Retie. Het is een uitgebreid en ruim geïllustreerd overzicht van de begijnhoven in de Nederlanden. Dit boek werd ons geschonken door erenotaris Michel Eyskens. De meest geschikte plaats voor dit boek was volgens ons het Turnhoutse begijnhof. Daarom schonk Taxandria dit boek aan de Vrienden van het Begijnhofmuseum. We danken Michel Eyskens voor zijn gift. Wie graag deze titel wil raadplegen, kan ook terecht in het stadsarchief van Turnhout.

Opnieuw (veel) archief geïnterpreteerd

- Het archief van **Brepols** van 1825 tot 1971 is geïnterpreteerd. 10 meter archief werd opgedeeld in 471 inventarisnummers. Opgelet: dit archief wordt bewaard in het Nationaal Museum van de Speelkaart, Druivenstraat 18, 2300 Turnhout (enkel in te kijken op afspraak: 014 41 56 21)
- Het archief van de **Geschied- en Oudheidkundige Congressen der Kempen** (1922-1952), bestaande uit 11 dozen werd eveneens opgelijst. De Geschied- en Oudheidkundige Congressen der Kempen werden opgericht in 1922 met als doel om om de drie jaar in augustus of september een congres te organiseren om "de meer ontwikkelde Kempenaren samen te brengen om, door innige samenwerking en onderlinge hulp, opzoekingen te ondernemen omtrent de Oudheidkunde, de Kunst en het Volksleven der Heide-streek". Eerste voorzitter was kanunnik Jozef Jansen, medestichter van Taxandria en stadsarchivaris van Turnhout. Vanaf 1937 werd hij opgevolgd door Floris Prims, stadsarchivaris van Antwerpen. Secretarissen waren Jozef Ernalsteen en (in 1935) A. Erens, archivaris van de abdij van Tongerlo. De vereniging bestond uit een "inrichtingscomiteit", aangevuld met een ere-comité en plaatselijke comités. De congressen vonden achtereenvolgens plaats in Turnhout (1922), Brecht (1925), Geel (1928), Essen (1931), Westerlo (1935) en Hoogstraten (1937). Een laatste congres werd gehouden in 1952 in Mol. Vanaf 1931 viel het congres samen met een landjuweel van de schuttersgilden.
- Het Archief van de Stad Turnhout, **Dienst Onderwijs** (1941-2003) beslaat 21 meter en werd geïnterpreteerd in 268 nummers. In 1966 ontstond de aparte dienst "Opvoeding en Cultuur". Hoofd van de dienst was bureelhoofd Marcel Sas. Sinds 1961 was hij bevoegd voor onderwijs. In februari 1977 wijzigde de naam in dienst "Onderwijs". De dienst was bevoegd voor de stedelijke scholen. In de jaren 1960 waren dat een aantal lagere scholen, de Stedelijke Handelsschool en de twee academies. De dienst werd opgeheven in 2003.

- Ook het archief van de **Belgische Nationale Beweging**, afdeling Turnhout (1946-1950) is sinds kort geïnventariseerd. De Belgische Nationale Beweging was een Belgische weerstandsbeweging tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Turnhoutse afdeling werd vermoedelijk opgericht in 1941. Hoofd van de afdeling tijdens de bezetting was Arthur Van Roy, daarna Albert Gevers. Voorzitter na de oorlog was Joannes Claessens. Claessens werkte tijdens de bezetting op het postkantoor van Turnhout en onderschepte daar brieven gericht aan de Feldkommandantur en de Gestapo. Dit archief bevat privacygevoelige informatie en is enkel raadpleegbaar na het aantonen van een persoonlijk of wetenschappelijk belang.
- De inventaris van de militiedossiers- en registers van de Stad Turnhout staat online. Het archief omvat de periode 1799-1994 en bevat een schat aan gegevens voor genealogen. Zo vind je informatie terug over de geletterdheid, de lengte, zelfs het fysiek voorkomen van de dienstplichtigen. Andere dossiers bevatten dan weer een beschrijving van de achtergrond en de gezinssituatie van de armste miliciens. Alle documenten ouder dan 75 jaar zijn vrij raadpleegbaar in de leeszaal van het Stadsarchief.
- Het archief van VVV Turnhout is opgelijst. Dit archief is extra interessant omdat de eerste voorzitter van de “Vereniging voor Vreemdelingenverkeer” kanunnik J.E. Jansen was (wat deed die man niet...). Het archief is een combinatie van de dossiers van Jansen als voorzitter die zich al in Stadsarchief bevonden en de dossiers van de VVV die recent door dienst Toerisme zijn overgedragen. Het bevat o.m. de voorbereiding van de publicaties “Bezoekt Turnhout” (1938) en “Gids voor de bezoekers der Stad Turnhout en Omstreken” (1947) van Jansen. Helaas is er een lacune voor de periode 1956-1965.

- Een kleine maar bijzonder interessante archiefinventaris staat ook online: de verslagen van het kantonnaal comité en het arrondissementscomité van het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding (1914-1919). Deze bevatten gegevens over de voedselbedeling tijdens WO I in de gemeenten van het kanton (o.a. Mol, Herentals, ...) en van het hele arrondissement. Voor wie opzoekingen doet over de Eerste Wereldoorlog in de Kempen is deze bron een must.

Al deze inventarissen en transcripties zijn te raadplegen op:

<http://www.stadsarchiefturnhout.be/nl/840/content/2639/stedelijke-en-priveearchieven.html>

- Vrijwilliger en tevens Taxandrialid Jef Van den Bergh besteedde maanden aan het transcriberen van de oudste oorkonden van de Stad Turnhout. De collectie charters (deel 1), 1261- 1498 kan je sinds kort integraal bewonderen op de website van het Stadsarchief.

Kanunnik Jozef Jansen maakte in de periode 1936-1949 een getypte inventaris van de "Oorkonden, privilegiën, akten, ordonnantiën". Deze inventaris bevat 58 inventarisnummers en bestrijkt de periode 1261-1498. Een groot deel van de charters werd in de jaren 1990 gevlakt en gerestaureerd.

De getranscribeerde charters zijn afkomstig uit het archief van de Schepensbank van Turnhout en uit het archief van het kapittel van de Sint-Pieterskerk van Turnhout.

De komende maanden worden naast het opmaken van inventarissen ook vele bronnen en foto's van het stadsarchief gedigitaliseerd. Het resultaat hiervan vindt u op hun website, maar ook op de online Erfgoedbank Noorderkempen (www.erfgoedbanknoorderkempen.be)

De medewerkers van het Stadsarchief hebben daarin al méér dan 1200 foto's (en fotoreeksen) ingevoerd uit de eigen collectie. Voorlopig voeren zij alle foto's in die dateren van vóór 1940. Het is mogelijk om te zoeken op inhoud en trefwoorden. Er is ook een optie "uitgebreid zoeken". Opzoeken, inzoomen en downloaden van beelden in lage resolutie is trouwens helemaal gratis!

KempArt 2013

Tijdens de weekenden van 21, 22 en 28, 29 september 2013 kunt u in en rond Turnhout opnieuw genieten van de kunstroute KempART.

Meer dan 40 beeldende kunstenaars werden geselecteerd. Deze stellen hun werken tentoon voor een ruim publiek.

KempART telt 25 locaties met o.a. Kunstforum Würth in Turnhout; Theobaldus Kunsthuis in Turnhout; De Scherf in Turnhout; Hofke van Chantraine in Oud-Turnhout; 't Vleerhof in Vosselaar en Museum Jan Vaerten in Beerse.

Verschillende beeldende kunstdisciplines komen aan bod o.a. schilderen, tekenen, beeldhouwen, beeldende kunst, keramiek, kalligrafie, textielkunst, edelsmeedkunst, collages, assemblages, conceptuele kunst, mixed media en grafiek.

Alle info i.v.m. de locaties vindt u op www.kempart.be.

Info i.v.m. organisatie: Griet Mertens 0476 59 89 07,

de.scherf@telenet.be

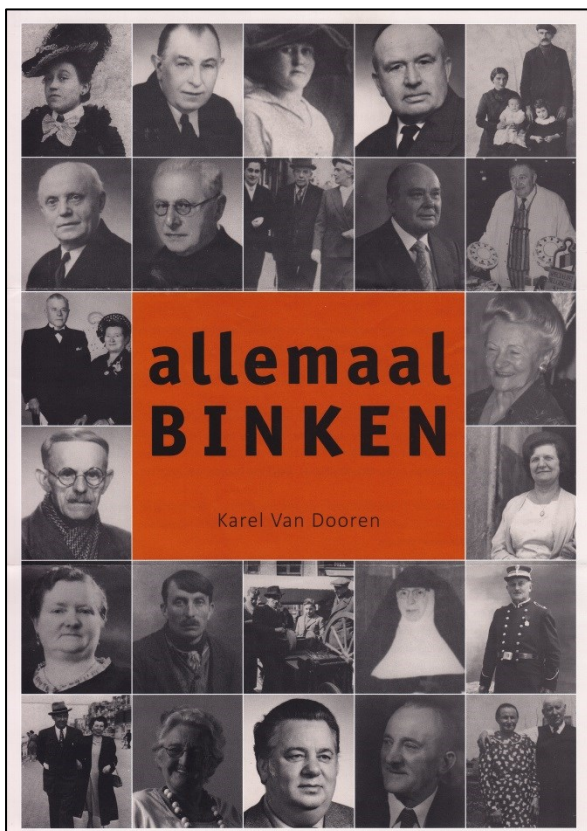

Turnhoutse bijnamen: 'Allemaal Binken'

Begin november verschijnt het boek 'Allemaal Binken'. Dit bevat na selectie informatie over iets meer dan 400 Turnhoutenaren die leefden in de 20ste eeuw en een bijnaam hadden. Langs die 400 'levens' en ca. 200 foto's trekt het dagelijkse leven van de Turnhoutenaars in de vorige eeuw aan het oog voorbij.

Wie vóór 15 oktober intekent, bekommt dit boek door € 21 te storten op rekeningnummer 001-0054740-11 op naam van Karel Van Dooren met duidelijke vermelding van de naam van de besteller.

Nadien wordt het boek aan €25 aangeboden.

Aan deze publicatie is ook een tentoonstelling gekoppeld. Heemkundekring Het Bezemklokje organiseert van 9 tot 24 november de tentoonstelling 'Allemaal Binken – Het dagelijkse leven tussen 1850-1950 aan de hand van Turnhoutse bijnamen' in de Theobalduskapel.

Reacties van leden

Op onze oproep i.v.m. bovenstaande foto kwam aanvankelijk weinig reactie. Pas toen we deze foto op onze Facebookpagina plaatsten, kwamen heel wat antwoorden binnen.

De groep "Turnhout van Toen" en mevr. Ann Leysen sprongen mee op de wagen en reageerden als volgt:

Nummer 3 is Ria Verhaegen als ze een jaar of 10 was, dus rond 1955-1956. Links van haar staat haar vader Flor Verhaegen (nummer 1). Ze staan vermoedelijk voor de gevel van de Meulder, het café van Albert en Jozefien Coppens op de Steenweg op Mol. Albert was molenaar aan de Oranjemolen. Het café had eigenlijk geen naam, maar stond daarom zo bekend. Het café had ook een wielerploeg, of de wielerploeg had de Meulder als café. Flor Verhaegen was een beestenkoopman en was getrouwd met Maria Van Noppen, zus van beenhouwer Pol Van Noppen (vader van dierenarts Karel Van Noppen). Pol was voorzitter of ondervoorzitter van de wielersclub. Leuk hé.

Erenotariss Christian Schuermans uit Vosselaar liet ons weten dat volgens hem dit zakje waarschijnlijk een tabakszakje is. Hij herinnert zich nog dat zijn overovergrootvader een soortgelijk zakje met pareltjes bezat.

Een zeer uitgebreide en goed gedocumenteerde reactie mochten we van dhr. Paul Peeters ontvangen.

Het artikel over het postkantoor in de Warandestraat en Firma Van Eekert, geschreven door wijlen Mon Römer interesseerde hem wel heel speciaal. Hieronder is duidelijk te lezen waarom.

Gegevens over Van Eekert

Naar aanleiding van een artikel in Taxandria Nieuws nr. 2/2013 stelde Mon Römer vragen over het vroegere postgebouw en de Firma Van Eekert in de Warandestraat. Ik heb hetgeen wat volgt beschikbaar, maar het zal spijtig genoeg hem niet meer bereiken...

Handelsregister van Gumhout, Nr. 247 ① Folio 161

Formulier A. — KOOPLIEDEN. — OPGAVE VAN HOOFDINSCHRIJVING.

1. Naam, voornamen en woonplaats: Emile Van Eekert, Warandestraat 53, Gumhout
Louis Van Eekert, Begijnenvoer 51, Gumhout

2. Plaats en dagtekening van geboorte: Gumhout 11 Juli 1880
Gumhout 18 " 1881

3. Nationaliteit: (1) Belg
Belg

4. Huwelijksche voorwaarden, naam van de echtgenoot: 1. Lauwer, Maria, Ludovica geb. 14/1/191
2. Bolken, Johanna geb. 10/4/192
dagtekening van het huwelijk of van de beslissing waarbij het contract is gewijzigd: geen

5. Machtiging om handel te drijven (gchuwde vrouw — minderjarige), dagtekening der akte: _____

6. Handelsnaam waaronder het bedrijf of de handel wordt gedreven: Van Eekert gebroeders

7. Aard van het bedrijf of van den handel: Drukkerij, Boekbinderij, Papierhandel

8. Datum waarop de exploitatie van de handelszaak in het rechtsgebied is begonnen: 1 Januari 1913

9. Adres van de hoofdzaak: Warandestraat 53, Gumhout

10. Directeurs en gevolmachtigden van de hoofdzaak: namen, voornamen, woonplaats: _____

en de wijze en den datum der verwerving in die in het bailhand. Aan elk een volnummer geven. er deze rubriek worden overgedragen op door de griffie al te leveren bijbladen.

Volgens dit document was de Firma Van Eekert begonnen in 1913 en waren Emile (°1880) en Louis (°1881) Van Eekert de zaakvoerders. Zij zijn vermoedelijk kinderen van **Aug. Van Eekert-Van Oosten** die de bestaande firma heeft ingeschreven in het handelsregister op het adres Warandestraat 53.

[illegible]

Mijn grootvader Piet Peeters-Joren nam de zaak over voor mijn vader, die van oktober 1935 tot augustus 1939 in de Warandestraat actief bleef en nadien verhuisde naar de Otterstraat.

Openbare verkoop ing eener
volledige typografische
Drukkerij

EN INRICHTING VOOR HET
 VERVAARDIGEN VAN SCHRIJF-
 BOEKEN EN REGISTERS

te Turnhout Warandestraat.

De notarissen VERSTEYLEN en
 BOONE, beiden te Turnhout residee-
 rende zullen ten verzoeken van den heer
 advocaat Charles Van Hal curator der
 Faling « Gebrs. Van Eekert » te Turn-
 hout, publiek verkoopen:

Het materiaal met alle benodigheden
 eener volledige typografische drukke-
 rij alsmede eener inrichting voor het
 vervaardigen van schrijfboeken, regis-
 ters enz., bestaande voornamelijk uit:

Naaimachines « Brehmer » 5 koppen
 om met verscheidene stalen draden te
 naaien, naaimachines « Brehmer » 4
 koppen om stalen draad op een cahier
 te naaien, naaimachines « Brehmer » 1
 kop met pedale, machines om de ruggen
 af te ronden, machines om de hoeken
 af te ronden, snijmachines met moteur
 « Krause » 0,70 m., snijmachines met
 moteur « Krause » 0,62 m., verguld-
 pers 2 satineerpersen met arm, perfor-
 ès met pedale, kartonschaar, machine
 à coller, 2 ligneermachines, snijmachines
 « Krause » 0,50 m., Pedale « Liberty »
 0,24 x 0,38 m., Pedale « Kobold »
 0,28 x 0,36 m., Pedale « Phenix »
 0,40 x 0,60 m., presse « Victoria 0,63
 x 0,80 m. met automatieke margeur,
 presse « Victoria » 0,85 - 1,20 m. met
 automatieke margeur, presse Vermeulen
 0,70 x 0,85 m., verscheidene reeksen
 van allerhande letters en cijfers van al-
 le grootten en maten in didot en four-
 nier alsook groote letters en cijfers in
 hout en metaal ciceros didot en fournier,
 allerhande drukversieringen en omlijst-
 tingen, allerlei benodigheden voor
 druk- en letterzetterij, bureau minister,
 amerikaansche bureau, schabben, ka-
 chel, stoelen en zetel, 2 kleine tafeltjes.

Al de gemelde voorwerpen zijn be-
 schreven in een catalogue welke door
 de liefhebbers kan bekomen worden bij
 de beide notarissen.

Af te zien Maandag, Dinsdag en
 Woensdag van iedere week en sleutel te
 bekomen bij Mevr. Wed. Emile Van
 Eekert, Warandestraat te Turnhout, 53.

De verkoop zal geschieden op
 WOENSDAG 23 OKTOBER 1935 te
 8.30 u. voormiddag. 5940

			
ETABLISSEMENT "AURORA,"			
WARANDESTRAT, 45-47, TURNHOUT TELEFOON 744 - POSTCHECK 425114 HANDELSREGISTER TURNHOUT 1097			
00	1000	100	
57 ⁶⁰⁰	632 ⁶¹⁵	72.40	m. 310
43	760	84	15
02 ⁹¹	106 ⁹⁵	12 10,50	139,75
91	195	21	136,5
08	213	26	138,5
24	127	16	129
60	164	20	
75	179	22	
98	203	24	
18	223	27	

Uit dit briefhoofd blijkt dat het adres
 Warandestraat 45-47 was, doch we-
 duwe EM. Van Eekert woonde op nr.
 53.

Mijn vermoeden is dat het officiële
 adres Warandestraat 53 was voor
 briefwisseling enz., vermits zij er
 woonde en dat de drukkerij andere
 huisnummers had voor levering en
 afhaling van goederen.

Hierna foto's die genomen zijn in
 1965.

Foto genomen met de rug naar de Warandestraat

Zou links op de foto het woonhuis nr 53 kunnen zijn waar (de kinderen) van August Van Eekert woonden?

Foto genomen met zicht naar de Warandestraat, met rechts een zicht op de oude drukkerij Van Eekert.

Terzijde:

Misschien ook nog interessant om te vermelden dat in die steeg, tegenover de vroegere gebouwen van Van Eekert er nog een gebouw stond dat al meer dan 50 jaar geleden werd afgebroken, maar waarvan ik me toch kan herinneren dat er iets stond.

Mijn vader vertelde me dat wanneer hij 's avonds afsloot dikwijls samenkwam met dr. Constant Janssen (vader van dr. Paul Janssen), dus in de periode 1935/1939. Hij had daar waarschijnlijk zijn magazijn met medicijnen van dr. Richter (Oostenrijk) welke hij verdeelde.

Paul Peeters

Hartelijke dank voor alle reacties!

Foto (voorlopig?) onbekend nummer 13 en 14

Het stadsarchief van Turnhout bevat heel wat foto's waarvan de inhoud onbekend is. Onderstaande foto is genomen op de Ravelse heide. Op de een of andere manier zijn ze betrokken bij een archeologisch project (afbakening of reconstructie van een grafheuvel?) Wie kan deze personen identificeren?

Het Stadsarchief ontving in juni deze foto. Een foto van Paul Van Hal, de fotograaf die momenteel centraal staat in de tentoonstelling Project-i in het Taxandriamuseum. De foto dateert wellicht uit de periode 1910-1914. Maar wie herkent de locatie? En waarom verzamelden zich hier zoveel net geklede mensen?

Stuur uw antwoord naar taxandriavzw@gmail.com met vermelding van nummer 12 of 13. Alvast bedankt.

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2013